

Film jako dzieło intertekstualne.

Nowa matura z języka polskiego z Filmoteką Szkolną

Anna Równy

Obowiązująca od maja 2015 roku formuła matury ustnej i pisemnej z języka polskiego sytuuje film wśród innych dziedzin sztuki podkreślając jego intertekstualny i interdyscyplinarny charakter. Portal edukacyjny Filmoteka Szkolna daje dostęp do filmów, komentarzy filmoznawczych i materiałów dydaktycznych dla nauczycieli, które są wsparciem procesu dydaktycznego i źródłem inspiracji.

Podstawa programowa z języka polskiego z 2008 roku, oprócz istniejących wcześniej treści dotyczących znajomości terminów związanych z wiedzą o filmie, wymienia również umiejętności związane z analizą i interpretacją filmu oraz innych tekstów kultury. We wspomnianym rozporządzeniu pojawiają się również konkretne sugestie dotyczące przykładowych nazwisk reżyserów polskich (poziom podstawowy) i zagranicznych (poziom rozszerzony), które mogą stać się dla nauczyciela wskazówką lub inspiracją do wyszukiwania filmów na lekcje języka polskiego. Wśród przykładowych zagadnień na maturę ustną z języka polskiego, przygotowanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną, pojawiają się zadania związane z analizą kadru filmowego i plakatu. Obie umiejętności nie powinny przysparzać trudności uczniowi szkoły ponadgimnazjalnej, który w poprzednich etapach kształcenia zapoznał się terminologią dotyczącą języka filmu, omawiał przykładowe adaptacje i ekranizacje filmowe, charakteryzował bohaterów filmowych, wyszukiwał i nazywał filmowe środki wyrazu.

Dużym wsparciem procesu dydaktycznego, związanym z podejmowanym przeze mnie zagadnieniem, jest portal edukacyjny Filmoteka Szkolna, koordynowany przez Filmotekę Narodową przy wsparciu Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej.

Adaptacje filmowe w pakiecie Filmoteka Szkolna

Zagadnienie adaptacji filmowej pojawia się już w podstawie programowej szkoły podstawowej, łącząc dwie dziedziny sztuki: literaturę i film. Uczniowie klas młodszych zwykle zajmują się wyszukiwaniem podobieństw i różnic między tekstem literackim a jego filmową adaptacją. W klasach programowo wyższych, pracę z adaptacją filmową można rozszerzyć o rozważania na temat środków wyrazów w literaturze i filmie, artystycznej wizji reżysera i autora scenariusza, nowego odczytania tekstu literackiego.

W pakiecie Filmoteka Szkolna udostępniono m. in. następujące adaptacje filmowe do pracy na lekcji:

- „Brzezina” reż. Andrzej Wajda,
- „Dolina Issy” reż. Tadeusz Konwicki,
- „Lawa” reż. Tadeusz Konwicki,
- „Pan Tadeusz. Księga I. Gospodarstwo” reż. Julian Antoniszczak,
- „Popiół i diament” reż. Andrzej Wajda,
- „Rękopis znaleziony w Saragossie” reż. Wojciech J. Has,
- „Wesele” reż. Andrzej Wajda,
- „Ziemia obiecana” reż. Andrzej Wajda.

Propozycje scenariuszy lekcji zamieszczonych na portalu do każdego z powyższych filmów można rozszerzyć o tematy:

- ✓ Andrzej Wajda – klasyk czy eksperymentator? Analiza wybranych adaptacji filmowych reżysera.
- ✓ Jak zrealizować adaptację dramatu romantycznego? Analiza formalna „Lawy” w reż. Tadeusza Konwickiego.
- ✓ Jak zrealizować adaptację powieści szkatułkowej? Analiza formalna „Rękopisu znalezionego w Saragossie” w reż. Wojciecha Jerzego Hasa.

Przykłady relacji filmu z literaturą w pakiecie Filmoteka Szkolna

Film może stanowić interesujący kontekst przy omawianiu tekstu literackiego. W przygotowanych na stronie internetowej www.filmotekaszkolna.pl scenariuszach lekcji, możemy znaleźć m.in. następujące zestawienia:

Filmoteka Szkolna

- „89 mm od Europy” reż. Marcel Łoziński – Witold Gombrowicz „Trans-Atlantyk”
- „Amator” reż. Krzysztof Kieślowski – Zygmunt Krasiński „Nie-Boska komedia”, akt I
- „Cicha przystań” reż. Mariusz Malec – Fiodor Dostojewski „Zbrodnia i kara”
- „Człowiek z marmuru” reż. Andrzej Wajda – Czesław Miłosz „Który skrzywdziłeś”
- „Elementarz” reż. Wojciech Wiszniewski – Adam Ważyk „Poemat dla dorosłych”
- „Gadające głowy” reż. Krzysztof Kieślowski – Bolesław Prus „Lalka”
- „Gry uliczne” reż. Krzysztof Krauze – Ryszard Kapuściński „Autoportret reportera”
- „Hydrozagadka” reż. Andrzej Kondratiuk – Homer „Iliada”
- „Iluminacja” reż. Krzysztof Zanussi – Tadeusz Różewicz „Kartoteka”
- „Kornblumenblau” reż. Jacek Wosiewicz – Tadeusz Borowski „U nas, w Auschwitzu”, „Proszę państwa do gazu”, „Dzień na Harmenzach”
- „Na melinę” reż. Stanisław Różewicz – Gustaw Herling-Grudziński „Inny świat”
- „Pierwsza miłość” reż. Krzysztof Kieślowski – Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę”
- „Schody” reż. Stefan Schabenbeck-Jorge – Luis Borges „Dwaj królowie i dwa labirynty”
- „Seksmisja” reż. Juliusz Machulski – Tomasz More „Utopia”
- „Siostry” reż. Paweł Łoziński – Maria Pawlikowska-Jasnorzewska „Starość”, Julian Tuwim „Staruszkowie”, Anna Świrszczyńska „Największa miłość” i „Biegam po plaży”
- „Struktura kryształu” reż. Krzysztof Zanussi – Zbigniew Herbert „Przesłanie Pana Cogito”
- „Syberyjska lekcja” reż. Wojciech Staroń – Adam Mickiewicz „Dziady” cz. III
- „Szczurołap” reż. Andrzej Czarnecki – Ignacy Krasicki „Szczer i kot”, Marcin Świetlicki „Dwanaście”, Alberta Camus „Dżuma”, Sławomir Mrożek „Lolo”
- „Sztandar” reż. Mirosław Kijowicz – Zbigniew Herbert „Pieśń o bębnie”
- „Świadectwo urodzenia” reż. Stanisław Różewicz – Wisława Szymborska „Jacyś ludzie”
- „Takiego pięknego syna urodziłam” reż. Marcin Koszałka – Bolesław Prus „Lalka”

Filmoteka Szkolna

- „Trzeba zabić tę miłość” reż. Janusz Morgenstern – Edward Stachura „Życie to nie teatr”, Zbigniew Herbert „O dwu nogach Pana Cogito”
- „Ubu król” reż. Piotr Szulkin – Zygmunt Krasiński „Nie-Boska komedia”
- „Wesele” reż. Wojciech Smarzowski – Sławomir Mrożek „Tango”, Stanisław Wyspiański „Wesele”
- „Żółw” reż. Andrzej Kotkowski – Antoni Czechow „Śmierć urzędnika”.

Dodatkowe inspiracje do wykorzystania w klasach na poziomie rozszerzonym:

- ✓ „Dworzec Gdański” reż. Maria Zmarz-Koczanowicz – Andrzej Szczypiorski „Noc, dzień i noc”
- ✓ „Niedzielne igraszki” reż. Robert Gliński – William Golding „Władca much”
- ✓ „Pora umierać” reż. Dorota Kędzierzawska – Zofia Nałkowska „Granica”.

Przykłady relacji filmu z malarstwem w pakiecie Filmoteka Szkolna

Wśród zagadnień proponowanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną pojawiają się tematy związane z analizą i interpretacją dzieła malarskiego. Doskonaleniu tej umiejętności mogą służyć scenariusze lekcji Filmoteki Szkolnej, które zestawiają filmy z pakietu z obrazami malarskimi, np.:

- „Łagodna” reż. Piotr Dumała – Edward Munch „Krzyk”, Carravagio „Narcyz. Śmierć dziewicy”, Giorgio de Chirico „Podbój filozofa Melancholia i tajemnica ulicy”, Max Ernst „Max Ernst pokazujący młodą dziewczynę i głowę swojego ojca”, Rene Magritte „Syn Człowieczy”;
- „Oczy uroczne” reż. Piotr Szulkin – Pieter Bruegl Starszy „Sianokosy”, „Przysłowia niderlandzkie”, „Zabawy dzieci”, „Niedziela na wsi”;
- „Pora umierać” reż. Dorota Kędzierzawska – Domenico Ghirlandaio „Stary człowiek z chłopcem”, Giorgione „Stara kobieta”, Albrecht Dürer „Portret matki artysty”, Lucian Freud, „Odпочywająca matka artysty”;
- „Siedem kobiet w różnym wieku” reż. Krzysztof Kieślowski – Hans Baldung „Siedem faz życia kobiety”;
- „Tango” reż. Zbigniew Rybczyński – Hieronim Bosch „Ogród rozkoszy”, Pieter Bruegel „Przysłowia niderlandzkie”, Leonardo da Vinci „Człowiek witruwiański” i „Projekt maszyny latającej”, Rene Magritte „Nie reprodukować” i „Osobiste wartości”, Salvador Dali „Uporczywość pamięci” i „Wielki masturbator”.

Propozycje dodatkowych zestawień:

- ✓ „Chleb” reż. Grzegorz Skurski – Salvador Dali „Koszyk z chlebem”, Jean-François Millet „Kobieta piekąca chleb”, Józef Panfil „Martwa natura z chlebami i dzbanem”;
- ✓ „Dom starych kobiet” reż. Jan Łomnicki – Hans Grien Baldung „Trzy etapy życia ludzkiego i śmierć”, Théodore Géricault „Szalona”, Giorgione „La Vecchia”, Jan Lievens „Portret matki artysty”;
- ✓ „Fotel” reż. Daniel Szczechura – Francis Bacon „Papież Innocenty X”, Vincent van Gogh „Krzesło z fajką”, René Magritte „Legenda wieku”, Andy Warhol „Krzesło elektryczne”.

Matura z Filmoteką Szkolną

Strona internetowa Filmoteka Szkolna to platforma edukacyjna, która udostępnia nauczycielom i uczniom legalnie i za darmo polskie filmy fabularne, animowane i dokumentalne. Nauczyciele ponadto mogą korzystać z materiałów dydaktycznych, których niewątpliwym atutem jest połączenie analiz filmoznawczych z kontekstem metodycznym. Na platformie znajdują się scenariusze lekcji do każdego z filmów, udostępnionego w projekcie, przykładowa analiza sceny, wideokomentarz filmoznawcy, a także artykuły z czasopism specjalistycznych („Film”, „Kino”, „Kwartalnik Filmowy”).

Do pracy z filmem motywuje nie tylko realizacja podstawy programowej, ale również zainteresowanie uczniów tym medium. Film odwołuje się do różnych zmysłów, uruchamia procesy identyfikacji i projekcji, jest dziedziną sztuki, z którą najczęściej obcuje młodzi ludzie. Warto to wykorzystać i traktować dzieło filmowe również jako punkt wyjścia do rozważań o tekstach literackich i innych tekstach kultury.

Nauczyciel – posiadacz konta na portalu Filmoteka Szkolna ma dostęp do wszystkich filmów udostępnianych w projekcie, które może oglądać online, może również przygotowywać fragmenty na lekcje, przycinać sceny za pomocą łatwego narzędzia, który znajduje się w panelu użytkownika. Posiadanie konta daje również możliwość udostępniania okresowych kodów dostępu dla uczniów, którzy mogą film obejrzeć w domu przed lekcją, co oszczędza czas w szkole, a przy tym daje możliwość realizowania założeń lekcji odwróconej (klasy odwróconej), pod warunkiem, że wyposażymy ucznia w kartę pracy w domu z zadaniami przygotowującymi do analizy i interpretacji.

Przywołane przeze mnie przykłady i warianty pracy z materiałami Filmoteki Szkolnej udowadniają, że stanowi ona dodatkowe wsparcie w przygotowywaniu do nowej matury z języka polskiego.

*Anna Równy-lider regionalny Filmoteki Szkolnej na Mazowszu, trener edukacji filmowej
Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej

Filmoteka Szkolna